

zi (mezinárodní účast) prokázala, že sociálněvědní platforma pro setkávání odborníků a odbornic, kteří se zabývají studiem sexualit, je potřebná a stále chybí. Jednotliví vědci a vědkyně, doktorandi a doktorandky roztroušení/é po různých oborech a pracovištích jak v Česku, tak na Slovensku se dílčími tématy oblasti sexualit teoreticky, ale i výzkumně zabývají, vznikají nové a původní poznatky, o kterých by bylo dobré vědět, které by bylo zajímavé a potřebné diskutovat, na kterých by bylo možné spolupracovat či by na ně bylo možné dále navázat a rozvíjet je. Konference v Nitře, jejíž další ročník je plánovaný na konec září 2009, tento potenciál má.

Zdeněk Sloboda

Diverzita rodin, přístupů k nim a rodinných politik

Vídeň, 12.–14. června 2008

Třetí evropský kongres „vědy o rodině“ zaměřený na rozmanitost evropské rodiny (Vielfalt der europäischen Familie) se konal ve dnech 12.–14. června 2008 na Universität Wien. Byl rozčleněn na hlavní dopolední blok a odpolední sekce kopírující dopolední témata, která byla čtyři: „Podoby rodiny“, „Genderové role v rodině“, „Globalizace a výzvy pro rodinu“, „Rozvoj a dynamika rodiny v Evropě“. Samostatnou část tvořila večerní debata „Věda o rodině – Jaké jsou její výzvy pro politiku, ekonomiku a vědu?“.

Celý kongres byl zaměřen na dopady modernizačních procesů na podobu či spíše podoby současné „evropské rodiny“, které nejsou jednoznačné a různé její typy je možné dokonce považovat za kontradiktorní. Zatímco na jedné straně můžeme zaznamenat divergenci – jak faktických podob a forem rodiny v evropském prostoru, tak i jejích teoretických konceptů –, na straně druhé můžeme evidovat rovněž konvergenci, a to v demografickém vývoji i v legis-

lativě týkající se rodiny. Cílem kongresu bylo vyvolat co nejširší odbornou diskusi nad ožehavými otázkami vážícími se k současnosti i budoucnosti rodiny v kontextu „stárnutí“ Evropy a k naléhavé potřebě péče o závislé členy rodiny při souběžně uplatňovaném požadavku zabezpečení ekonomického rozvoje a zajištění konkurenceschopnosti evropského společenství v rámci celosvětové ekonomiky.

Protože tematika týkající se rodiny představuje interdisciplinární pole bádání, byla zde zastoupena odborná veřejnost z různých vědních disciplin, z různých oblastí vědy, výzkumu, ale i praxe, a to z Evropy i ze zámoří.

Jednotlivé příspěvky v dopoledním bloku prvního dne „Podoby rodiny“ se zaměřovaly na možnou diverzitu podob rodin, které variiují v rodinném uspořádání a normách týkajících se tohoto uspořádání, ve vzorcích jednání uvnitř rodin i podmínkách, které rodiny ke své existenci mají. Jak ve svém příspěvku „Questions about the Contemporary Family in Europe“ upozornila socioložka Martine Segalen, rozmanitost rodin a podmínek, v nichž fungují, musí být brána v úvahu při tvorbě politik EU cílených na rodinu v rámci tohoto společenství. Směrování evropské rodinné politiky by se pak mělo kriticky vyrovnat s mýtem „tradiční rodiny“, který je v kontrastu ke zmíněné variabilitě. Také Sieglinde Rosenberger z Univerzity ve Vídni podtrhla, že koncepty rodiny diskutované v rámci EU jsou nedostatečné, resp. nejsou v souladu s realitou. Zatímco mobilní, flexibilní a individualizovaná společnost generuje pluralitu forem rodinného života, rodinné politiky se zdají být postaveny na tzv. „imaginární rodině“. Tento zjednodušený koncept popírá heterogenitu rodiny (např. z hlediska národnostního, genderového apod.) a předpokládá určitou normativitu. Tento způsob uvažování vede podle Rosenberger k tvorbě nedostatečných politických koncepcí týkajících se rodin, které opomíjejí často například dvouná-

rodnostní rodiny anebo rodiny homoparentální. Pohled poukazující na nedostatečnost současné konceptualizace rodiny v rodinné politice EU byl rozšířen španělskou badatelkou Rosou A. Gómez o dimenzi migrace. Přestože zatím neexistuje mnoho studií, které by se problematikou rodiny zabývaly v této optice zevrubněji, zkušenost s jinou kulturní podobou rodiny (islámskou, latinskoamerickou, východoevropskou apod.) podle ní může výrazně ovlivnit nejen sociální, ale také politickou integraci imigrantů.

Problematika genderových rolí v rodině byla v rámci dopoledního bloku nahlížena z metodologického hlediska, z perspektivy ženských i mužských studií a maskulinit. Porozumění genderovým otázkám v rámci rodiny zasazené do diverzifikovaného světa vyžaduje podle Julie Brannen aplikaci různých výzkumných přístupů (generačního, historického, relačního apod.), kdy volba přístupu musí korespondovat se specifickostí sledované problematiky. Brannen v této souvislosti hovoří o tzv. kontextuálním multidimenzionálním přístupu.

Německý badatel Michael Meuser ve svém příspěvku „Männer und Familie – Perspektiven aus der Männlichkeitsforschung“ reflektoval posun v nárocích a očekáváních spojených s výkonem otcovské role v důsledku změn vztahů mezi pohlavími, kritikou mužské hegemonie a transformací sféry práce. Upozornil na to, že posun v pojetí otcovské role vede k určitým nejednoznačnostem a ambivalencím, jako například k neostrým konturám identit zúčastněných otců, ke směřování k novému vzoru vs. nedostatečnému sociálnímu uznání „nových otců“, ztrátě uznání hegemonické maskulinity v rodině vs. její přetrvávající akceptaci ve světě placené práce. Americká badatelka Daniela Grunow v rámci svého vystoupení přiblížila debatu probíhající v USA k tématu „sexuálních rolí“, kdy někteří badatelé (Sullivan a Coltrane) uvádějí evidence ve prospěch konvergence rolí muže a ženy, zatímco jejich oponentka (En-

gland) upozorňuje na asymetrii probíhající genderové změny.

Další den bylo diskutováno téma globalizace a dále rozvoje a dynamiky rodiny, přičemž pozornost prezentujících byla zaměřena na to, jaký dopad měly změny v ekonomické, politické a sociální oblasti na sféru rodiny v uplynulých desetiletích uvnitř Evropy. Tyto dopady byly zachyceny některými výzkumnými projekty, jako například „Job Mobilities and Family Lives in Europe“, který byl realizován v některých evropských zemích v roce 2007, nebo „GLOBALIFE“ sledující dopady narůstající ekonomické a sociální nejistoty na různé skupiny obyvatel a rodinné formace v rámci EU. Z příspěvků z tohoto dne stojí za zmínku příspěvky u nás známé Rosemary Crompton, Janneke Plantengy a Mary Daly. První z nich ve vystoupení „Family, Class and Gender ‚Strategies‘ in Mothers' Employment“ odmítla názor, podle něhož je dnes „třída“ už nepotřebným nebo dokonce mrtvým pojmem, a na problematiku formování pracovních strategií matek v souvislosti s péčí o dítě se dívala právě skrze ni. Na základě dat získaných v hloubkových rozhovorech s pracujícími matkami profesionálkami a manažerkami na straně jedné a matkami dělnicemi na straně druhé dospěla Crompton k závěru, že určitým faktorem ovlivňujícím strategie matek z různých třídních prostředí je struktura příležitostí a omezení, kterým rodičovská dvojice čelí – což podle ní odkazuje k ekonomické spíše než kulturní expulsi. Z tohoto závěru by se pak mělo vyjít při tvorbě politik zajišťujících péči o děti, kdy vysoce kvalitní a navíc široce dostupná péče by podle Crompton s největší pravděpodobností napomohla redukovat třídní rozdíly mezi matkami. Mary Daly zase identifikovala tenze v existující rodinné politice, které jsou představovány například napětím mezi zájmy rodiny a zájmy jednotlivců, mezi racionalitou a láskou, instrumentalitou a jejím opakem, ekonomikou a společností, napětím vyplýva-

jícím z jednání jednotlivých členů rodiny apod.

Příspěvek Janneke Plantengy se zabýval rovněž napětím – tentokrát však napětím mezi globálním trhem práce a národními systémy péče, což jeho autorku dovedlo v závěru vystoupení k formulování několika výzev rodinné politiky na úrovni individuální, národní, evropské a globální. Na individuální úrovni je potřeba věnovat pozornost nárůstu participace (žen) na trhu práce na straně jedné a tomu neodpovídající sociální infrastruktuře na straně druhé, neboť tento stav napomáhá k přetrvávání nerovné dělby pečovatelských závazků. Z tohoto důvodu pak představuje naléhavou výzvu zejména pro ženy. Na národní úrovni je podle Plantengy třeba sladit zájmy trhu práce, zaměstnavatelů, zaměstnanců a jejich dětí tak, aby výsledkem byla efektivní i sociálně spravedlivá opatření, a to z hlediska sociálního, demografického i ekonomického. Na evropské úrovni je podle Plantengy nutné sladit potřebu stát se kompetitivnější a dynamičtější světovou ekonomikou budovanou na poznání s potřebou modernizace evropského sociálního modelu, a brát tak v úvahu, že omezení ve sféře práce a rodiny mohou vést k nízké fertilitě i nízké míře zaměstnanosti. Na globální úrovni je potřeba sladit trendy vedoucí ke globalizaci trhu práce s nedostatkem konsenzu v současné sociální politice. Rozdílná sociální uspořádání pak mohou být kompatibilní s otevřenou globální ekonomikou, pokud je v jejich rámci respektována jak příležitost pracovat, tak i pečovat o závislé členy rodiny.

Jednotlivé příspěvky, zcela jistě v mnohém inspirativní i pro naše bádání a praxi v oblasti rodinné politiky, by měly vyjít v samostatném sborníku. Lze se tedy těšit na podrobnější a ucelené zpracování vystoupení jednotlivých účastníků a účastnic. Ale o tom zase někdy příště...

Hana Maříková

Zpráva z konference *Když seniori potřebují pomoci*

ISS FSV UK, Praha, 18. 9. 2008

Dne 18. 9. 2008 se v areálu UK v Jinonicích uskutečnila konference s názvem *Když seniori potřebují pomoci*. Konference se konala v rámci projektu MPSV „Sociální a kulturní soudržnost v diferencované společnosti“, podprojektu „Solidární péče a pomoc o staré lidi v rodině“. Konferenci pořádal ISS FSV UK pod vedením docenta *Hynka Jeřábka*. Jejím cílem bylo představit nové poznatky týkající se fungování mechanismů pomoci a péče v rodinách, kde jsou na nich závislí jejich nejstarší členové. Jedním z cílů bylo představit výsledky práce týmu ISS FSV UK k této tematice a dále poukázat na alternativní přístupy k řešení a seznámit širší odbornou veřejnost s výsledky výzkumu na tomto poli. Samozřejmě také pokusit se vyvolat diskusi na téma mezigenerační solidarity, mezigenerační výpomoci a poskytování péče seniorům v rodině i instituci. Konferenci zahájil úvodním slovem profesor *Jiří Musil*, který je hlavním řešitelem výše uvedeného projektu. Ve svém projevu zdůraznil, že i když tato problematika patří do mikroúrovně společnosti, je důležité nezapomínat na širší společenské souvislosti a stále se na veškeré jevy dívat i perspektivou vyšších úrovní. Také vyzval k odvaze nebát se přejít od prosté analýzy společnosti k navrhování strategických opatření, které by mohly vést k posílení sociální a kulturní soudržnosti v naší společnosti.

V dopolední části programu představili své příspěvky pořadatelé konference. Všechny jejich příspěvky vycházely z výsledků výzkumu, který vznikl pod vedením *Hynka Jeřábka*. Vedoucí týmu se soustředil na fungování mechanismů v pečujících rodinách. Na základě výzkumu dospěl k závěru, že s rostoucími potřebami seniora se úměrně zvyšuje počet hodin věnovaných péči hlavním pečovatelem. V případech nejnáročnější péče se pak také zvy-